

Bütüncül tarih (*total history*)

Tarih bilmenin en önemli yararı, geçmiş olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkileri yoluyla günün ve geleceğin olaylarını doğru yorumlayabilmektir. Olaylar arasındaki karmaşık örgüyü bir bütün olarak anlayıp küçük ölçekli olayları o perspektif içinde yorumlamak yerine, bütünü o küçük parçadan ibaret saymak ne kadar yanıltıcıdır.

Okullarımızda tarih –eğitlimcilerimiz öyle uygun gördükleri için- kronoloji olarak okutulur. Böylece, neden-sonuç ilişkileri kopuk olaylar ezbere belletilir ve tüm olaylar getirilip iki tür kişilere bağlanır: kahramanlar ve hainler!

Aşağıda, birbirleriyle bağlantıları kolay izlenebilecek bir biçimsel düzende yazılmış kimi olaylar görülüyor. Olaylar tarihi akışın bütünü temsil etmek ya da nedenlerle sonuçları arasında tartışmasız bağlar kurmak amacıyla seçilmemişlerdir. Ayrıca da, “değiştiriciler” ve “sonuçlar” birbirlerine doğrusal mantıkla değil döngüsel mantıkla bağlıdır. Bir değiştirici tarafından başlatılan bir süreç içinde meydana gelen bir sonuç, dönerek tekrar yeni değiştiricileri harekete geçirebilir.

Örneğin, matbaanın icadı (değiştirici) incil'in bol ve ucuz basılması gibi bir sornuca yol açarken, bu başarıdan esinlenen mucitlerin önünü açıp ucuz kağıt üretiminin (değiştirici) harekete geçmesine neden olur. Nitekim buluşlar dünyası hep bu tür döngüsel olaylarla doludur.

Olayları anlamak ve ardından da onları yönlendirebilecek ya da en azından zararlarından korunabilecek kararları almak için öncelikle birer “uygun dil” geliştirmek gerekir (<http://wp.me/p2t6mi-YO>).

1447-1946 arasındaki 500 yılda neler olup neleri etkilediğinin –sadece gösterim amaçlı- daha bütüncül bir gösterimi aşağıda verilmiştir. Bu tablo üzerine diğer değiştiriciler ve sonuçların eklenmesiyle, bugünkü noktalara nasıl geldiği daha iyi anlaşılabilir mi?

29 Ekim 2006, 10 Haziran 2007 (Rev. 1)

zaman	Değiştiriciler				Sonuçlar				
	Keşifler, icatlar, yenilikler	İklim değişimleri Doğal afetler	Göçler	Önemli ölüm, doğum, evlilik vb	Siyasi	Askeri	Ekonomik	Kültürel	Tepki vb sonuçlar
1447	Gutenberg matbaayı icat etti.							Edirne'de II. Murad tarafından Üç Şerefeli Camii'nin yaptırılması	
1448						II. Kosova Zaferi		İncil ilk defa büyük sayılarda ve çok ucuz olarak basılıp kitlelerin okuması sağlandı.	
1450	Macar mühendis Urban, İstanbul'un fethine hazırlık olmak üzere Sultan Mehmet'in emriyle uzun menzilli top tasarımını gerçekleştirdi.								
1453	Copernicus, gezegenlerin Dünyanın etrafında değil, Güneş'in etrafında					Sultan Mehmet İstanbulu fethetti ve Fatih ünvanını aldı.			İstanbul'un fethi hristiyan

zaman	Değiştiriciler				Sonuçlar				
	Keşifler, icatlar, yenilikler	İklim değişimleri Doğal afetler	Göçler	Önemli ölüm, doğum, evlilik vb	Siyasi	Askeri	Ekonomik	Kültürel	Tepki vb sonuçlar
	döndüğünü ortaya atan kuramını yayımladı.								dünyasında islama karşı tepki oluşturdu.
									Hristiyanlığın Avrupada yayılma hızı arttı
1485					Osmanlı-Memluk mücadelesinin başlaması				
1492	Cristoph Colomb Amerika kıtasını keşfetti				İspanya'dan çıkarılan Yahudiler'in Osmanlı Devleti'nin himayesine girmesi	Osmanlı'nın Macar seferi			
1494			Amerika kıtasına göçler başladı		Nakibüleşrafılık yeniden ve devamı olarak teşkil edildi				Hristiyanlık Amerika kıtasına yayılmaya başlandı
1499						Preveze baskını			
1511					- Şahkulu Baba Tekeli isyanı, Şehzade Selim Hareketi - Yavuz Sultan Selim, babası II Beyazıt'ı öldürttü.				
1519					Celali isyanları				
1545								Kanuni Sultan Süleyman'ın şeyh-ül islami Ebusuud Efendi, akli ve nakli bilimler konusundaki fetvasını verdi.	

zaman	Değiştiriciler				Sonuçlar				
	Keşifler, icatlar, yenilikler	İklim değişimleri Doğal afetler	Göçler	Önemli ölüm, doğum, evlilik vb	Siyasi	Askeri	Ekonomik	Kültürel	Tepki vb sonuçlar
1648					Deli İbrahim boğduruldu.				
1656	Christian Huygens, Galileo'nun fikirlerine dayanan hassas bir sarkaçlı saat tasarladı.								
1668	Isaac Newton ilk aynalı teleskopu yaptı.								
1695	Edmund Halley, dalış makinelerine hava pompalayan yöntem geliştirdi.				II Sultan Mustafa, II Sultan Ahmet'i zehirleterek öldürttü.	Oksijen sağlanamadığı için su altında kalamayan denizaltıların ilk defa askeri amaçlarla kullanımı mümkün oldu	Deniz dibi araştırmalarının önu açıldı.		
1703					II Sultan Mustafa da zehirlenerek öldürüldü.				
1727	Sait efendi ve İbrahim Müteferrika ilk matbaayı Türkiye'de kurdu.								
1765	James Watts ilk buhar makinesini icat etti.								
1766							Britanya imparatorluğu buharlı gemiler aracılığı ile ticari denizcilikte önemli bir üstünlük ele geçirdi.		
1776						Denizaltının suüstü gemisine hücumu ise, Amerika kolonisinin İngiltere'den kopmasına mani olmak üzere İngilizlerin Amerika limanlarını ablukaya aldıkları sırada			

zaman	Değiştiriciler				Sonuçlar				
	Keşifler, icatlar, yenilikler	İklim değişimleri Doğal afetler	Göçler	Önemli ölüm, doğum, evlilik vb	Siyasi	Askeri	Ekonomik	Kültürel	Tepki vb sonuçlar
						gerçekleşmiştir.			
1804	Richard Trevithick raylar üzerinde giden ilk buharlı lokomotifini yaptı.								
1807					Sultan III Selim kılıçla parçalanarak öldürüldü.				
1819	Buhar makinesi ilk defa atlantik aşırı gemilerde kullanıldı								
1825							Dünya'nın ilk demiryolu taşımacılığını gerçekleştiren treni, İskoçya'da Darlington ile Stockton arasında kullanılmıştır.		
1845	-Mühendis General Karl Andrevich demir gövdeli insan gücüyle –dönen küreklerle- giden bir denizaltı yaptı ve Finlandiya Körfezinde dalışlar yaptı. -İngiliz amiral Sir John Franklin, ilk defa buharlı gemiler ve kalabalık bir ekiple kutuplara seyahat düzenledi ve fakat başarısız oldu.								
1855	Tümgeneral Konstantin (Ottomar) Borisovich Gern mayınla silahlandırılmış denizaltı yaptı.								
1866						Avusturya ve İtalya arasında Lissa deniz savaşında ilk buharlı gemiler kullanıldı			
1869				Serkis					

zaman	Değiştiriciler				Sonuçlar				
	Keşifler, icatlar, yenilikler	İklim değişimleri Doğal afetler	Göçler	Önemli ölüm, doğum, evlilik vb	Siyasi	Askeri	Ekonomik	Kültürel	Tepki vb sonuçlar
				Gülbenkyan doğdu.					
1891	-S.Gülbenkyan, Kafkasya gezisi sonunda, petrolün geleceğin yakıtı olacağını farkeder. -Mezopotamya'da büyük petrol varlığı tahmin eder.						S. Gülbenkyan, Royal Dutch Shell'in kurucularından olur.		
1902	Alman uzmanlar Mezopotamya'da büyük petrol varlığı tesbit etti.				-İngilizler Musul petrollerinin imtiyazını almak üzere harekete geçerler. -Gülbenkyan Osmanlı hükümetinin petrol danışmanı sıfatıyla Cavit bey ile birlikte Londraya müzakerelere gider.				
1908	Wright kardeşler ilk uçağı icat ettiler				S.Gülbenkyan Osmanlı hükümetinin mali danışmanı olur.				
1912						Osmanlı hükümeti İngilizlere savaş gemisi siparişi verir. Fakat gemiler teslim edilmez. Teslim için Musul petrolrollerinin imtiyazı istenilir.	S.Gülbenkyan, İngilizlerce kurulan Turkish Petroleum Company'nin (TPC) %15 ortağı olur.		
1912					-İngiltere, TPC'nin Anglo-Pers petrol şirketi ile birleşmesine çalışmaya başlar. -Londraya, parası ödenen savaş		TPC tamamen İngiliz denetimine geçti.		

zaman	Değiştiriciler				Sonuçlar				
	Keşifler, icatlar, yenilikler	İklim değişimleri Doğal afetler	Göçler	Önemli ölüm, doğum, evlilik vb	Siyasi	Askeri	Ekonomik	Kültürel	Tepki vb sonuçlar
					gemilerini teslim almak üzere bir Osmanlı heyeti gider. Fakat gemiler verilmez. -Musul petrollerinin imtiyazı İngilizlere verilir. S.Gülbenkyan Osmanlı müzakere heyetinin danışmanıdır. -Osmanlı hükümeti, bir oldu bitti ile Almanlar tarafından İngilizlere karşı savaşa sokulur.				
1914					TPC ve Anglo-Pers şirketleri birleşti.	I Dünya Savaşı başladı.			
1931	Nuri Demirağ Asya ve Avrupayı birleştiren ve içinden tren geçen bir köprü tasarımı yaptı.				Bayındırlık bakanı Ali Çetinkaya köprünün İstanbulun güzelliğini bozacağı gerekçesiyle Demirağ'ın projesini reddetti.				
1933	İki Alman bilim adamı Max Kroll ve Ernst Ruska elektron mikroskopunu yaptı.								
1944	1. Nuri Demirağ ilk çift motorlu yerli uçakla İstanbul-Ankara arasında deneme uçuşu gerçekleştirdi. 2. Los Alamos'ta Atom bombası geliştirilme çalışmaları yapılıyor.						Yabancı uçak şirketleri, Türkiyeye uçak satmak için Demirağ'ın projesini başarısız kılma yarışına girdiler. THK'nun uçak ihalesi için Eskişehir'e		

zaman	Değiştiriciler				Sonuçlar				
	Keşifler, icatlar, yenilikler	İklim değişimleri Doğal afetler	Göçler	Önemli ölüm, doğum, evlilik vb	Siyasi	Askeri	Ekonomik	Kültürel	Tepki vb sonuçlar
							götürülmek istenen Demirağ uçağı hayvan otlatmak için açılan meradaki bir çukura düşünce arzulanana başarısızlık için fırsat doğdu.		
1945					Japonya kayıtsız şartsız teslim oldu.	İlk atom bombası Hiroşimaya atıldı.	Türk Hava Kurumu N.Demirağ'ın uçakları yerine 65 adet Fransız yapımı Henrio uçaklarını satın aldı ve uçaklar kısa sürede hurdaya atıldı.		
1946	John Mauchy ve John Eckert'in geliştirdiği, Amerika'nın ilk elektronik bilgisayarı ENIAC halka gösterildi.								
2007					DYP ve ANAP birleşemedi.				